

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۴۰۵، دوره ۹ شماره ۲، صص ۱۰۶-۸۹

تحلیل وضعیت آموزش‌های کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان خوزستان با تأکید بر نقش آموزشگران

پردیس عالی‌وند^۱، بهمن خسروی‌پور^{۲*}، بهاره عابدی^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش کشاورزی پایدار و محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، دانشکده مهندسی زراعی و عمران روستایی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، ملاثانی، ایران

۲- استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان (نویسنده مسئول)، دانشکده مهندسی زراعی و عمران روستایی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، ملاثانی، ایران

b.khosravipour@gmail.com - khosravipour@Asnrukh.ac.ir

۳- دکترای ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، دانشکده مهندسی زراعی و عمران روستایی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، ملاثانی، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۰۴

چکیده

با توجه به نقش اساسی آموزش‌های کارآفرینی در توانمندسازی نسل جوان و تقویت مهارت‌های مورد نیاز بازار کار، تحلیل وضعیت موجود این آموزش‌ها در هنرستان‌ها اهمیت اساسی پیدا می‌کند. این پژوهش با هدف تحلیل وضعیت آموزش‌های کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان خوزستان با تأکید بر ویژگی‌های آموزشگران انجام شده است. پژوهش حاضر از نوع کاربردی و به روش توصیفی-پیمایشی انجام گرفت. جامعه آماری آن شامل ۳۸۰ تن از هنرآموزان و آموزشگران هنرستان‌های استان خوزستان بود که بر اساس فرمول کوکران، ۱۸۱ تن به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته بود که روایی آن توسط متخصصان از طریق تحلیل عاملی اکتشافی و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آمار توصیفی، همبستگی پیرسون و تحلیل عاملی اکتشافی تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی، مهارتی و اطلاعاتی آموزشگران یکی از مؤثرترین عوامل ارتقاء کیفیت آموزش کارآفرینی می‌باشند. همچنین پنج عامل اصلی شامل توانمندسازی روانشناختی فراگیران، تسلط علمی و تخصصی آموزشگران، ارتباط با جامعه، تقویت مهارت ایجاد کسب‌وکار و مهارت‌های بازاریابی شناسایی شد. یافته‌ها همچنین نشان داد ضعف توانمندی آموزشگران، ضعف در سیستم آموزشی و وجود موانع مدیریتی و زیرساختی از اصلی‌ترین چالش‌های آموزش کارآفرینی محسوب می‌شوند. در نهایت، تقویت توانمندی‌های آموزشگران، بازنگری در برنامه‌های آموزشی و تقویت ارتباط هنرستان‌ها با صنعت پیشنهاد شد.

واژگان کلیدی: آموزش کارآفرینی، آموزشگران، کیفیت آموزش، تحلیل عاملی

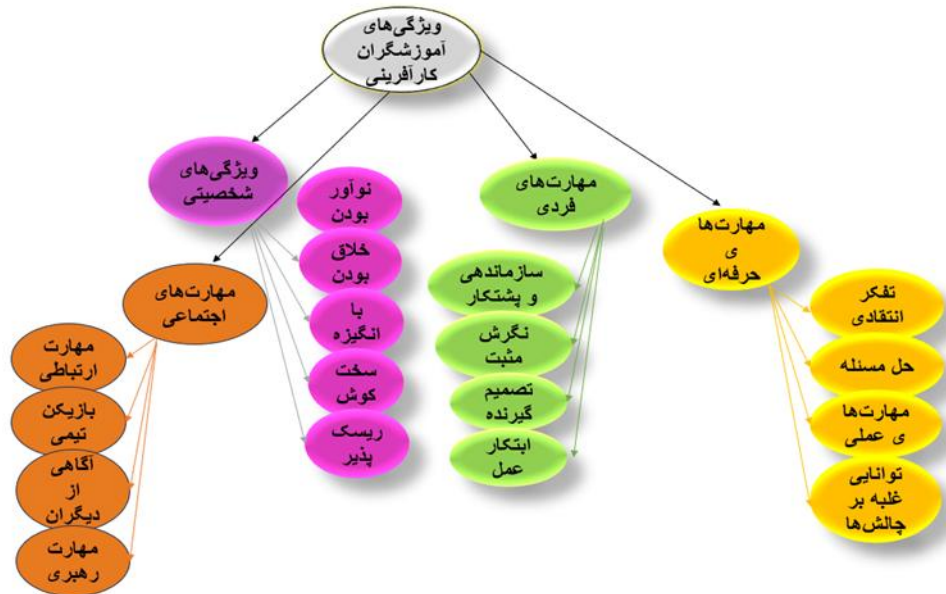
آموزش‌های فنی و حرفه‌ای یکی از ارکان اساسی توسعه اقتصادی، نقش حیاتی در تأمین نیروی کار ماهر و توانمند ایفا می‌کنند و ابزاری مهم برای ارتقاء مهارت‌ها و آماده‌سازی افراد برای ورود به بازار کار به کار می‌روند (محمد و امام، ۲۰۲۴). هنرستان‌ها و مؤسسات فنی و حرفه‌ای، با تکیه بر تجربه عملی، می‌توانند دسترسی مستقیم به اشتغال را فراهم کنند (قهاری و همکاران، ۱۳۹۸). در استان خوزستان، با توجه به پتانسیل‌های صنعتی و نیازهای منطقه‌ای، توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، به‌ویژه در حوزه کارآفرینی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (کریمی و همکاران، ۱۴۰۲). در این میان، کیفیت آموزش‌های کارآفرینی و اثربخشی آموزشگران در انتقال مفاهیم و مهارت‌های مورد نیاز، نقشی تعیین‌کننده دارد. پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهند که عواملی چون خودکارآمدی، انگیزه و نگرش فراگیران، که به طور غیرمستقیم تحت تأثیر کیفیت آموزش و مهارت آموزشگران قرار می‌گیرند، در موفقیت این مسیر حرفه‌ای نقش بسزایی دارند. با این حال، برخی مطالعات نشان می‌دهند که آموزشگران هنرستان‌ها در عمل با چالش‌هایی مانند کمبود امکانات، محدودیت در به‌کارگیری روش‌های نوین و ضعف در آموزش‌های تخصصی کارآفرینی مواجه‌اند (تقی‌بیگی و خسروی‌پور، ۱۳۹۹؛ کردنائیچ و زالی، ۱۳۸۶). با وجود اهمیت آموزش‌های کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای، همچنان چالش‌هایی نظیر ضعف مهارت‌های تخصصی آموزشگران، محدودیت امکانات آموزشی، ضعف ارتباط با صنعت و ناکارآمدی برخی روش‌های تدریس مشاهده می‌شود. در همین راستا، پژوهش حاضر با هدف تحلیل وضعیت آموزش‌های کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان خوزستان و بررسی نقش آموزشگران در ارتقاء کیفیت این آموزش‌ها انجام می‌شود.

آموزش کارآفرینی فرآیندی نظام‌مند، آگاهانه و هدف‌گرا، نقش مهمی در تربیت نیروی انسانی خلاق ایفا می‌کند. خلق ارزش در این نوع آموزش به معنای ترکیب منابع منحصر به فرد برای استفاده از فرصت‌های موجود است (دهمرد قلعنو و همکاران، ۱۳۹۴؛ خسروی‌پور و همکاران، ۱۴۰۲). به عبارت دیگر آموزش کارآفرینی مجموعه‌ای از فعالیت‌های هدفمند است که باعث توسعه مهارت‌های خلاقیت، نوآوری، چالش‌پذیری، حل مسئله و ایجاد کسب‌وکار می‌شود. این نوع آموزش یک فرایند تجربه‌محور است که در آن افراد با یادگیری عملی، تمرین، خطا و پروژه‌های واقعی کسب‌وکار رشد می‌کنند (فایول، ۲۰۲۲؛ نبی و همکاران، ۲۰۲۳؛ جونز، ۲۰۲۴). این رویکرد تجربه‌محور، که بر نظری‌های خودکارآمدی و یادگیری تجربی تأکید دارند (ساکس، ۲۰۲۴ و کلب، ۲۰۲۴)، نیازمند فراهم آوردن بستری مناسب برای تمرین و کسب مهارت‌های عملی است. در این میان، آموزشگران به عنوان عنصر اساسی و پایه‌های مهم و حیاتی نظام آموزشی، نقش عمده در شکل‌گیری شخصیت و پرورش ذهنیت کارآفرینانه دارند (موسوی و همکاران، ۱۳۹۳؛ حاتمی و روحانی، ۱۴۰۲). کیفیت آموزش، به ویژه در درس کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در واقع این نظام‌های آموزشی قبل ورود فراگیران به دانشگاه، بستری برای پرورش خلاقیت، ریسک‌پذیری و ایجاد اشتغال را فراهم می‌کند (چاوشی نجف آبادی و همکاران، ۱۳۹۷)، نیازمند آموزشگرانی هستند که بتوانند جنبه‌های تجربه‌محور و کاربردی کارآفرینی را به خوبی منتقل کنند. با این حال، تحقیقات نشان می‌دهند که آموزشگران هنرستان‌ها به دلیل کمبود امکانات و تجهیزات، غالباً به روش‌های سنتی اکتفا کرده و کمتر از رویکردهای نوین تجربه‌محور مانند روش پروژه و حل مسئله بهره

می‌برند (تقی بیگی و خسروی پور، ۱۳۹۹). این در حالی است آموزشگران کارآفرینی، در مقایسه با سایر آموزشگران، نیاز بیشتری به دانش، نگرش و مهارت‌های کارآفرینانه دارند تا بتوانند آموزش کارآفرینی را به صورت کاربردی و اثربخش منتقل کنند (هوانگ و همکاران، ۲۰۲۰ و بردتستل و همکاران، ۲۰۲۳). بنابراین، بررسی و واکاوی وضعیت آموزش‌های کارآفرینانه در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان خوزستان، به‌ویژه از منظر آموزشگران و شناخت چالش‌های پیش رو، امری ضروری است. این امر به ویژه با توجه به قابلیت‌های چشمگیر استان در بخش صنعتی، کشاورزی و خدماتی، مستلزم حضور نیروی ماهر، خلاق و برخوردار از روحیه کارآفرینی مشهود است. از این رو، تحلیل وضعیت آموزش‌های کارآفرینانه، شناخت ویژگی‌های مهم آموزشگران در این حوزه و ارائه راهکارهای بهبود کیفیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، وضعیت اشتغال و دستیابی به توسعه پایدار در استان خواهد بود.

پژوهش‌ها نشان می‌دهند آموزشگران کارآفرینی باید ویژگی‌هایی نظیر خلاق، ذهن باز، نوآور، پرشور، با انگیزه، سخت‌کوش و ریسک‌پذیر داشته باشند (آروتی و پانوس کاسترو، ۲۰۲۰). همچنین، عوامل سازمانی مانند فضا و امکانات و تجهیزات آموزشی نظیر هوای سالم، نور، دسترسی و ارتباطات و همچنین تجهیزات آموزشی اعم از سخت‌افزار و نرم‌افزار، شیوه و سبک رهبری مدیران مراکز آموزشی، محتوا و برنامه درسی بر کیفیت آموزش تأثیر دارند (میرزا محمدی و همکاران، ۱۴۰۲). به عبارتی دیگر شایستگی‌های آموزشگران آموزش کارآفرینی دارای سه بعد اصلی می‌باشد: نگرش، دانش و مهارت. بعد نگرشی: شامل موافقت آموزشگر با ایده آموزش کارآفرینی، داشتن اراده کارآفرینی و برخورداری از روحیه کارآفرینی است. بعد دانشی: شامل دانش تربیت‌محور (پداگوژی)، دانش کارآفرینی، دانش تخصصی رشته، و دانش سرمایه‌گذاری خطرپذیر است. بعد مهارتی: شامل مهارت سازماندهی تدریس، مهارت راهنمایی عملی کارآفرینی، مهارت شناسایی فرصت کارآفرینی، مهارت توسعه فرصت، مهارت مدیریت و عملیات پروژه است (هوانگ و همکاران، ۲۰۲۰).

بر اساس مطالعات پیشین و بررسی آنها، ویژگی‌های آموزشگران کارآفرینی به صورت کلید واژه در چارت ریشه‌ای (۱-۱) نمایش داده شده است:

چارت ریشه‌ای ۱-۱: ویژگی‌های آموزشگران کارآفرینی (آروتی و پانوس کاسترو، ۲۰۲۰؛ وای و گوئو، ۲۰۱۰؛ آداتپه و کول؛ ۲۰۱۸).

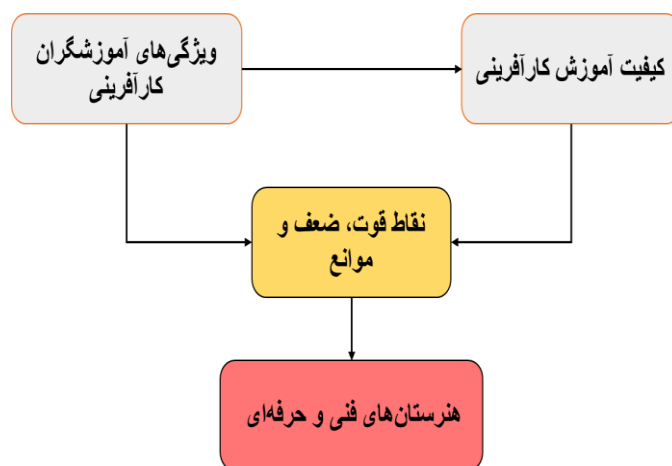
پیشینه تحقیق

عزیزپوریان و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهش خود تحت عنوان "طراحی مدل ساختاری نظام آموزش کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و ارائه مدلی برای بهبود آن" که بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی و تأیید معنادار رابطه بین هر یک از ۹ مؤلفه شناسایی شده (شامل آموزش کارآفرینی، ویژگی‌های روان‌شناختی هنرجویان، مشاوره تحصیلی و شغلی، سبک رهبری، مدیریت و سازماندهی هنرستان‌ها، ارتباط با صنعت، مهارت‌های تجاری و مدیریتی، توجه به محتوا، توسعه مهارت‌های کارآفرینی در هنرجویان، فضای آموزشی و تجهیزات و روش‌های تدریس)، به این نتایج رسیدند که می‌توان الگوی مناسبی از نظام آموزش کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای ارائه کرد. عبدالله (۲۰۲۰) در پژوهش خود تحت عنوان "آموزش کارآفرینی در آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای (TVET) و مدل‌های اجرا" در مالزی به این نتیجه رسید که آموزش کارآفرینی و آموزش فنی و حرفه‌ای (TVET) هر دو نقش مهمی در کاهش بیکاری و فقر دارند. اما در بسیاری از کشورها، آموزش کارآفرینی هنوز به صورت پراکنده و غیرمنسجم انجام می‌شود و لازم است در برنامه درسی هنرستان‌ها و مراکز فنی، به صورت منسجم، عملی و همراه با تجربه واقعی کسب و کار ادغام و لحاظ گردد. نتایج پژوهش گنجی و همکاران (۱۴۰۲) تحت عنوان "شناسایی پیشامدهای آموزش کارآفرینانه در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای" نشان داد که پیشامدهای آموزش‌های کارآفرینانه در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای تحت تأثیر هشت مؤلفه اصلی قرار دارد: مالی و فیزیکی، منابع انسانی، آموزش و یادگیری، علمی و نوآوری، تربیت اقتصادی و اجتماعی، مدیریت و ارزیابی، مشاوره تحصیلی و پرورش جسمی، روحی و روانی. شکارچی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود تحت عنوان "پدیدار شناسی موانع و راهکارهای ارتباطی برنامه درسی کاردانش با صنعت" که به روش کیفی انجام شد به این نتایج رسیدند، ادغام برنامه درسی و کاربردی‌تر کردن آموزش‌ها، ایجاد انگیزه، روش‌های تدریس مختلف و فراهم کردن امکانات مناسب به مهارت‌های کارآفرینی آموزشگران افزوده می‌شود.

همچنین غریب و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان "کنکاشی پیرامون همسویی نظام برنامه‌ریزی درسی هنرستان‌های کشاورزی ایران با آموزش‌های کارآفرینی" با روش آمیخته اکتشافی (کیفی و کمی) به این نتایج دست یافته‌اند؛ مؤلفه‌های محتوی، آموزشگران و روش‌های تدریس مهم‌ترین عناصر کلیدی برای همسو شدن برنامه‌ریزی درسی با آموزش‌های کارآفرینانه است.

جمع‌بندی نتایج تحقیقات پیشین نشان می‌دهند که آموزش کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای باید کامل، متکی بر مؤلفه‌های سازمانی، انسانی و محتوایی باشد. همراه کردن برنامه درسی با تجربه عملی، تنوع روش‌های تدریس و توجه به ویژگی‌ها و نیازهای آموزشگران، کلید تقویت مهارت‌ها و آماده‌سازی آنان برای ورود به دنیای کارآفرینی است.

در این پژوهش، ویژگی‌های آموزشگران کارآفرینی به‌عنوان عامل مهم در کیفیت آموزش‌های کارآفرینانه پیش‌بینی شده است. این ویژگی‌ها شامل عوامل شخصیتی، مهارتی و اطلاعاتی است و از طریق شاخص‌هایی مانند توانمندسازی روان‌شناختی فراگیران، توانمندی علمی آموزشگران، ارتباط با جامعه، مهارت ایجاد کسب‌وکار، بر کیفیت و نتایج آموزش‌ها تأثیر گذارند. همچنین، وجود نقاط قوت، ضعف و موانع آموزشی و مدیریتی می‌تواند این اثرگذاری را بهبود یا تضعیف کنند. چارچوب مفهومی پژوهش بر اساس رابطه مذکور صورت گرفته است.

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش

روش شناسی

این پژوهش از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی و از لحاظ هدف، کاربردی است. هدف اصلی آن، واکاوی وضعیت آموزش‌های کارآفرینانه در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان خوزستان، شناسایی نقاط قوت و ضعف و ارائه مؤثر راهکارهایی برای بهبود کیفیت این آموزش‌ها می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش را هنرآموزان و آموزشگران هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان خوزستان تشکیل می‌دهند. بر مبنای آمار رسمی از سوی اداره کل آموزش و پرورش استان، تعداد کل جامعه برابر با ۳۸۰ تن برآورده شده است. حجم نمونه از فرمول کوکران برابر با ۱۸۱ تن به‌دست آمد و نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه نیمه

ساختاریافته و محقق ساخته استفاده شد و کلیه گویه‌ها با استفاده از مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم سنجیده شدند. روایی محتوایی پرسشنامه توسط پانل متخصصان اعضای هیأت علمی دانشگاه تأیید شد و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت که برای تمامی متغیرها بین ۰/۸۸ تا ۰/۹۵ به دست آمد.

جدول ۱ متغیرهای پژوهش

ردیف	متغیر اصلی	نوع متغیر	نوع مقیاس سنجش
۱	ویژگی‌های آموزشگران کارآفرینی	وابسته	ترتیبی
۲	نقاط قوت و ضعف آموزش‌های کارآفرینانه	وابسته	ترتیبی
۳	موانع ارائه با کیفیت درس کارآفرینی	وابسته	ترتیبی

جدول (۲) متغیرهای جمعیت‌شناختی پژوهش

ردیف	متغیر جمعیت‌شناختی	مقیاس سنجش
۱	هنرستان محل خدمت	اسمی
۲	سن	نسبی
۳	سنوات تدریس	نسبی
۴	رشته تحصیلی	اسمی
۵	سطح مدرک	ترتیبی
۶	دوره‌های گذرانده	اسمی
۷	عناوین دوره	اسمی
۸	سابقه راه‌اندازی	اسمی
۹	تمایل به تدریس	ترتیبی
۱۰	رضایت از تدریس	ترتیبی
۱۱	تاثیر تدریس	ترتیبی

همچنین، برای اطمینان از ساختار عاملی مقیاس‌ها، از تحلیل عاملی استفاده شد. داده‌ها پس از گردآوری با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل گردیدند و از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار و فراوانی) و آمار استنباطی شامل آزمون t تک‌نمونه‌ای، همبستگی پیرسون و تحلیل واریانس استفاده شد.

¹ Spss22

یافته‌های توصیفی

عنوان دسته	یافته‌ها / توضیحات
ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آموزشگران	سن: ۳۴ تا ۴۴ سال - مدرک تحصیلی: لیسانس - سابقه تدریس: کمتر از ۱۰ سال
رشته‌های تحصیلی غالب	کامپیوتر و برق
تجربه کارآفرینی	بیش از نیمی از آموزشگران تجربه راه‌اندازی کسب‌وکار ندارند
دوره‌های کارآفرینی	حدود نیمی از آن‌ها در دوره‌های کارآفرینی شرکت نکرده‌اند
تمایل و رضایت از تدریس کارآفرینی	تمایل زیاد به تدریس درس کارآفرینی دارند و تا حدی از تدریس خود رضایت دارند
مهم‌ترین ویژگی‌های مدرس کارآفرینی	شخصیتی: توانایی ایجاد نگرش مثبت و اعتماد به نفس در فراگیران مهارتی: تقویت روحیه‌ی مشارکت اجتماعی و تصمیم‌گیری، به‌ویژه در کارآفرینی اجتماعی: توجه عمیق و دقیق به محیط پیرامون برای شناسایی و بهره‌گیری از فرصت‌ها
نقاط قوت آموزش‌های کارآفرینانه	- تغییر در نحوه نمره‌دهی و روش ارزشیابی - حمایت و همکاری مدیران - کاهش نگرانی هنرجویان درباره آینده شغلی با یادگیری مهارت‌های عملی کسب‌وکار
موانع و چالش‌های تدریس باکیفیت	- عدم استفاده از روش‌های تدریس خلاقانه توسط آموزشگران - نبود منابع و امکانات کافی در بخش عملی برای آموزش کارآفرینی

نتایج نشان داد که بین سن آموزشگران و ویژگی‌های شخصیتی، مهارتی و اطلاعاتی آن‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که با افزایش سن و تجربه حرفه‌ای آموزشگران ویژگی شخصیتی، مهارتی و اطلاعاتی لازم برای تدریس کارآفرینی در آن‌ها بهبود یابد و در این زمینه افراد توانمندتر و موفق‌تری باشند (جدول ۱)

جدول (۱) رابطه بین سن و مؤلفه‌های ویژگی آموزشگران کارآفرینی

متغیر	سن	شخصیتی	مهارتی	اطلاعاتی
سن	۱			
شخصیتی	۰/۱۹۰*	۱		
مهارتی	۰/۲۲۶**	۰/۹۰۱**	۱	
اطلاعاتی	۰/۱۹۹**	۰/۸۶۲**	۰/۹۰۲**	۱

**همبستگی در سطح معنادار ۰/۰۱

*همبستگی در سطح معنادار ۰/۰۵

برای بررسی و چارچوب عاملی متغیر "ویژگی‌های آموزشگران کارآفرینی" از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده انجام شد و بر اساس نتایج آزمون KMO و آزمون بارتلت، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب بودند.

جدول (۲) مقدار و بارتلت و سطح معناداری برای متغیر مورد تحلیل

سطح معناداری	آزمون بارتلت	KMO
۰/۰۰۰	۳۴۵۴/۰۳۵	۰/۸۶۲

طبق معیار کایزر عامل‌هایی که مقدار ویژه بیشتر از یک دارند انتخاب شده‌اند که نتایج نشان می‌دهد تحلیل عاملی اکتشافی منجر به استخراج پنج عامل اصلی شد و در مجموع ۶۷/۷۵۵ درصد از واریانس را تبیین کردند.

جدول (۳) عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی واریانس
۱	۱۰/۳۳۹	۲۵/۴۳۷	۲۵/۴۳۷
۲	۷/۲۱۳	۱۷/۸۲۳	۴۳/۲۶۰
۳	۴/۷۸۹	۱۰/۲۳۳	۵۳/۴۹۳
۴	۲/۴۷۱	۸/۵۷۲	۶۲/۰۶۵
۵	۱/۵۲۱	۵/۶۹۰	۶۷/۷۵۵

بر اساس نتایج، عامل اول "توانمندسازی روانشناختی فراگیران" نام گذاری شد با واریانس ۲۵/۴۳۷، عامل دوم که "تسلط علمی و تخصصی آموزشگران" نام گذاری شد با واریانس ۱۷/۸۲۳، عامل سوم که "ارتباط با جامعه" نام گذاری شد با واریانس ۱۰/۲۳۳، عامل چهارم که "تقویت مهارت ایجاد کسب و کار" نام گذاری شد با واریانس ۸/۵۷۲ و عامل پنجم که "مهارت‌های بازاریابی و تجارت" نام گذاری شد با واریانس ۵/۶۹۰ در مجموع ۶۷/۷۵۵ درصدی از واریانس را توضیح می‌دهند.

جدول (۴) بارهای عاملی تحلیل عاملی اکتشافی

عامل	متغیرها	بارعاملی
توانمندسازی روانشناختی فراگیران	مهارت ایجاد انگیزه در هنرجویان جهت حرکت در مسیر کارآفرین شدن	۰/۷۸۰
	مهارت تقویت قوه تصمیم‌گیری در هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم کارآفرینان	۹۵۷۰/
	تقویت ویژگی تحمل ابهام در هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم کارآفرینان	۷۰۷۰/
	داشتن مهارت تقویت روحیه مشارکت اجتماعی به ویژه در حیطه کارآفرینی اجتماعی	۰/۶۸۰
	پرورش هنرجویان به عنوان افرادی ریسک‌پذیر به عنوان یکی از ویژگی‌های مهم کارآفرینی	۰/۷۷۷
	تقویت ویژگی آینده‌نگری در هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم کارآفرینان	۰/۶۹۹
	توانایی ایجاد نگرش مثبت نسبت به آینده در هنرجویان	۰/۵۹۶
	توانایی پرورش قوه خلاقیت هنرجویان با استفاده از فنون عملی پرورش خلاقیت	۰/۶۸۲
	داشتن بینش لازم جهت ایجاد خصیصه جامع‌نگری در هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم کارآفرینان	۰/۶۳۷

۰/۵۹۸	داشتن مهارت لازم جهت افزایش استقلال فکری در هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم برای کارآفرینان	
بارعاملی	متغیرها	عامل
۷۶۴۰/	تسلط علمی و تخصصی آموزشگران کارآفرینی در خصوص عناصر، فرآیندها، تعاریف، تاریخچه و دیدگاه‌های مختلف در زمینه کارآفرینی	تسلط علمی و تخصصی آموزشگران
۷۲۶۰/	داشتن مهارت و اطلاعات لازم جهت نیازسنجی در سطح جامعه با هدف کشف فرصت‌ها و انتقال این مهارت‌ها و اطلاعات به هنرجویان	
۰/۷۸۷	داشتن اطلاعات کافی جهت ایجاد هدف‌مندی و تمرکز بر هدف در هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم کارآفرینان	
۰/۶۵۴	داشتن اطلاعات و مهارت لازم جهت ایده‌پردازی و انتقال این اطلاعات و مهارت‌ها به هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم کارآفرینان	
۰/۶۸۷	ادامه جدول (۴) بارهای عاملی تحلیل عاملی اکتشافی	
۶۱۷۰/	تسلط بر زبان انجلیسی جهت استفاده از فرصت‌های موجود در سایت‌های مختلف مرتبط با کسب و کار	
۵۲۰۰/	داشتن مهارت و دانش تقویت ویژگی گرایش به تغییر در هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم کارآفرینان	
بارعاملی	متغیرها	عامل
۷۰۸۰/	آشنایی با ضرورت کارآفرینی و نیاز جامعه به آن	ارتباط با جامعه
۰/۶۹۹	آشنایی بیشتر با مشکلات جامعه و تنگناها موجود	
۶۵۴۰/	داشتن دیدگاهی جامع نسبت به محیط پیرامون	
۰/۷۲۷	آشنایی با مشاغل گوناگون جهت مشاوره شغلی با هنرآموزان	
۰/۷۱۲	توجه عمق‌تر و دقیق‌تر به محیط اطراف جهت تقویت فرصت‌طلبی و شناخت فرصت‌های موجود	
بارعاملی	متغیرها	عامل
۸۰۴۰/	تامین هزینه	تقویت مهارت و ایجاد کسب و کار
۰/۷۹۳	داشتن اطلاعات و مهارت‌های لازم جهت مدیریت کسب و کارهای کوچک و انتقال آن به هنرجویان	
۶۰۳۰/	داشتن اطلاعات و مهارت‌های لازم جهت انجام کار تیمی و انتقال آن به هنرجویان	
۵۸۶۰/	داشتن اطلاعات و مهارت‌های لازم جهت تاسیس یک شرکت دانش‌بنیان و انتقال این اطلاعات و مهارت‌ها به هنرجویان	
۰/۶۶۳	داشتن اطلاعات لازم جهت تقویت ویژگی انعطاف‌پذیری در هنرجویان به عنوان یک خصیصه مهم کارآفرینان	
۰/۷۸۹	داشتن بینش لازم برای ایجاد ارتباط با دیگران و انتقال این بینش به صورت عملی به هنرجویان به عنوان یک ویژگی مهم کارآفرینان	
بارعاملی	متغیرها	عامل
۰/۷۳۲	داشتن اطلاعات لازم در خصوص وضعیت بازار و نیازهای موجود به منظور راهنمایی هنرجویان و مشاوره شغلی با آنان	مهارت‌های بازاریابی
۰/۶۵۱	داشتن اطلاعات و مهارت‌های لازم جهت حضور فعال در فضای مجازی و انجام تجارت مجازی و انتقال این اطلاعات و مهارت‌ها به هنرجویان	
۰/۵۹۷	داشتن اطلاعات و مهارت‌های لازم جهت بازاریابی و انتقال این اطلاعات به هنرجویان	
۰/۵۱۴	داشتن اطلاعات و مهارت‌های لازم جهت تبلیغات و انتقال این اطلاعات و مهارت‌ها به هنرجویان	

شکل ۱: ویژگی آموزشگران

همان‌طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، همبستگی بین سنوات و نقاط قوت و ضعف آموزش‌های کارآفرینانه رابطه آماری معناداری وجود ندارد.

جدول (۵) رابطه بین سنوات تدریس و نقاط قوت و ضعف آموزش‌های کارآفرینانه

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
نقاط قوت و ضعف	۰/۰۹۷	۰/۲۰۸

تحلیل عاملی اکتشافی برای شناسایی نقاط قوت و ضعف آموزش‌های کارآفرینانه نشان می‌دهد که مقدار KMO برای متغیر "نقاط قوت و ضعف آموزش‌های کارآفرینانه" ۰/۷۹۸ و مقدار بارتلت ۳۴۱۰/۲۸۶ می‌باشد. سطح معناداری نیز ۰/۰۰۰ است و داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب است.

جدول (۶) مقدار و بارتلت و سطح معناداری برای متغیر مورد تحلیل

KMO	آزمون بارتلت	سطح معناداری
۰/۷۹۸	۳۴۱۰/۲۸۶	۰/۰۰۰

با توجه به معیار کایزر و درصد واریانس، شش عامل اصلی تشکیل شد که این عوامل در مجموع ۷۲/۸۹۰ درصد واریانس را مشخص می‌نمایند.

جدول (۷) عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی واریانس

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی واریانس
۱	۹/۷۴۱	۲۵/۵۳۲	۲۵/۵۳۲
۲	۷/۸۲۱	۱۹/۳۲۱	۴۴/۸۵۳
۳	۵/۸۹۹	۱۱/۲۱۲	۵۶/۰۶۵
۴	۴/۶۰۶	۷/۹۲۱	۶۳/۹۸۶
۵	۲/۳۹۸	۵/۴۳۶	۶۹/۴۲۲
۶	۱/۰۸۹	۳/۴۶۸	۷۲/۸۹۰

بر اساس نتایج، همان‌طور که یاد شد در نتیجه چرخش عاملی شش عامل شناسایی و استخراج شد. عامل اول که ۲۵/۵۳۲ درصد از واریانس را تبیین می‌کند "فعالیت‌های مدیریتی" و عامل دوم ۱۹/۳۲۱ درصد از واریانس را تعیین می‌کند "بهبود کیفیت آموزشگران" نام گذاری شده است. عامل سوم با نام "فعالیت‌های فرهنگی" ۱۱/۲۱۲ از واریانس را مشخص می‌کند. عامل چهارم با نام "فعالیت‌های آموزشی افزون بر برنامه" ۷/۹۲۱ درصد از واریانس، عامل پنجم با نام "تخصصی گرایی در آموزش کارآفرینی" و عامل ششم با نام حمایت مالی ۳/۴۶۸ درصد از مجموع ۷۲/۸۹۰ درصدی از واریانس را توضیح می‌دهد.

جدول (۸) بارهای عاملی تحلیل عاملی اکتشافی

عامل	متغیرها	بارعاملی
فعالیت‌های مدیریتی	استفاده از نظرات اصلاحی و تکمیلی مدرسان، جهت بهبود کیفیت سرفصل درس کارآفرینی	۰/۷۸۵
	همکاری و حمایت مدیران هنرستان‌ها از مدرسان درس کارآفرینی	۰/۵۹۹
	نظارت مستمر بر روند ارائه درس کارآفرینی و ارزیابی مستمر روند آموزش	۰/۷۹۸
	تفکیک ساعات تدریس درس به صورت نظری و عملی	۰/۶۲۴
	اضافه کردن تعداد واحدهای درس کارآفرینی به دلیل حجم بالا و متنوع بودن مطالب درسی	۰/۷۵۸
	تشکیل جلسات مستمر و منظم بین مدرسان کارآفرینی در سطح استان با هدف تبادل اطلاعات و تجربیات بین آن‌ها	۰/۷۲۱
	توجه به درس کارآفرینی به گونه‌ای که هم ارزش با سایر دروس	۰/۶۰۲
	به‌روز نمودن مستمر سرفصل درس کارآفرینی به دلیل ماهیت تحولی مفاهیم و روش‌های کارآفرینی	۰/۷۸۵
	ایجاد رابطه بین هنرستان‌ها با سایر سازمان‌های مربوطه و استفاده از امکانات و تجهیزات این سازمانها جهت ارائه درس کارآفرینی	۰/۵۹۸
	همکاری و حمایت مدیران هنرستان‌ها از مدرسان درس کارآفرینی	۰/۵۹۹
بهبود کیفیت آموزشگران	نظارت مستمر بر روند ارائه درس کارآفرینی و ارزیابی مستمر روند آموزش	۰/۷۹۸
	تغییر نحوه نمره‌دهی و ارزشیابی درس به گونه‌ای که متمایز از سایر دروس به دلیل ماهیت خاص درس کارآفرینی	۰/۶۵۰
	پرورش مهارت مشاوره دادن به هنرجویان توسط مدرسان	۰/۷۸۱
	آشنایی مدرسان درس کارآفرینی با قوانین کسب و کار	۰/۸۰۴
	استفاده از روش تدریس تیمی (حضور همزمان دو مدرس در کلاس <i>TeamTeaching</i>)	۰/۶۹۴
	به‌روز کردن اطلاعات آموزشگران درس کارآفرینی	۰/۷۱۸
	به‌روز کردن مهارت‌های آموزشگران درس کارآفرینی	۰/۵۷۸
	انجام آزمون روحیه کارآفرینی جهت آموزشگران کارآفرینی	۰/۵۵۵
	تهیه بسته‌های آموزشی در خصوص کارآفرینی برای مدرسان کارآفرینی	۰/۸۰۰
	تغییر نحوه نمره‌دهی و ارزشیابی درس به گونه‌ای که متمایز از سایر دروس به دلیل ماهیت خاص درس کارآفرینی	۰/۶۵۰
فعالیت‌های فرهنگی	اختصاص روزی در سال به عنوان روز کارآفرینی در هنرستان	۰/۷۰۲
	برگزاری بازارچه کارآفرینی با حضور کارآفرینان، مدیران شرکت‌های موفق و غیره.	۰/۸۰۷
	افزایش تمایل به خودکارفرمایی و استنفکاف از کار کردن برای دیگران در هنرجویان	۰/۷۴۷

۰/۶۳۳	رفع نگرانی هنرجویان در خصوص آینده شغلی خود به دلیل کسب اطلاعات و مهارت‌های عملیاتی کسب و کار در درس کارآفرینی	
۰/۶۱۹	انتخاب آموزشگران برتر درس کارآفرینی در استان خوزستان و تشویق این افراد	
۰/۷۹۸	برگزاری ایده-بازار در محیط هنرستان با هدف تشویق هنرجویان به ایده‌پردازی	
۰/۵۷۷	دعوت از کارآفرینان موفق جهت ارائه تجربیات سودمندان در هنرستان	
بارعاملی	متغیرها	عامل
۰/۷۸۴	برگزاری کارگاه‌های آموزشی در خصوص خلاقیت برای آموزشگران کارآفرینی	فعالیت‌های آموزشی افزون بر برنامه
۰/۷۸۰	برگزاری کارگاه‌های آموزشی به صورت عملی جهت مهارت‌یابی آموزشگران کارآفرینی در خصوص کار تیمی	
۰/۷۹۷	برگزاری کارگاه‌های آموزشی در خصوص روش‌های تدریس مبتنی بر ماهیت کارآفرینی از قبیل طوفان اندیشه، بحث گروهی، پروژه و غیره.	
۰/۷۶۶	بازدید از شرکت‌های موفق و سازمان‌های کارآفرین توسط هنرجویان	
۰/۷۱۱	برگزاری کارگاه‌های آموزشی به صورت عملی جهت مهارت‌یابی آموزشگران کارآفرینی در خصوص کار تیمی	
۰/۷۰۲	برگزاری کارگاه‌های عملی جهت تقویت روحیه کارآفرینی هنرجویان (اعتماد به نفس، استقلال طلبی و غیره).	
بارعاملی	متغیرها	عامل
۰/۷۰۴	ارائه بخش‌های مختلف درس (روانشناسی، مالی، حسابداری و غیره) توسط مدرسان هر حیطه و عدم ارائه درس توسط یک نوع	تخصصی گرایبی در آموزش کارآفرینی
۰/۶۹۹	ارائه درسی درباره هوش مصنوعی و یا اختصاص بخشی از سرفصل درس و کتاب به این موضوع	
۰/۶۹۰	ارائه بخش‌هایی از درس کارآفرینی توسط کارآفرینان	
۰/۶۲۰	تدریس درس کارآفرینی توسط آموزشگران دارای اطلاعات، بینش‌ها و مهارت‌های کارآفرینانه و نه توسط افراد غیر مطلع و غیر ماهر در این زمینه	
۰/۵۵۹	استفاده از کارشناسان رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی در کنار مدرسان کارآفرینی	
۰/۵۸۸	تدریس درس توسط افرادی که خود سابقه مدیریت موفق شرکت‌های تولیدی را دارند	
بارعاملی	متغیرها	عامل
۰/۶۴۹	توجه بیشتر به جنبه عملیاتی درس کارآفرینی و اختصاص هزینه لازم جهت اجرای آن	حمایت مالی
۰/۷۳۶	درگیر شدن هنرجویان در پروژه‌های نوآورانه تولیدی تحت نظارت	
۰/۶۲۶	کمک به هنرجویان برای تاسیس شرکت‌های کوچک مقیاس تحت حمایت آموزش و پرورش	

شکل ۲: نقاط قوت و ضعف آموزش‌های کارآفرینانه

طبق معیار کایزر متغیر "موانع ارائه با کیفیت درس کارآفرینی" از سه عامل تشکیل شد و در مجموع درصد واریانس آن‌ها ۵۸/۲۵۰ را شامل می‌شوند.

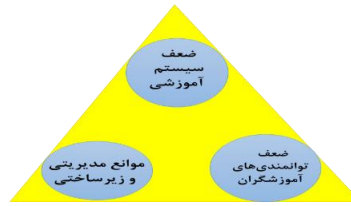
جدول (۹) عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی

عاملها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی واریانس
۱	۶/۳۰۸	۳۰/۵۱۲	۳۰/۵۱۲
۲	۳/۴۶۲	۱۸/۲۳۹	۴۸/۷۵۱
۳	۱/۲۱۲	۹/۴۹۹	۵۸/۲۵۰

بر اساس نتایج (۱۰)، سه عامل شناسایی و استخراج شد. عامل اول که "ضعف توانمندی‌های آموزشگران" نام گذاری شد ۲۳/۵۱۲ واریانس را تبیین می‌نماید، عامل دوم که "ضعف سیستم آموزشی" نام گذاری شد ۱۸/۲۳۹ واریانس را نشان می‌دهد و عامل سوم که "موانع مدیریتی و زیرساختی" نام گذاری شد ۹/۴۹۹ درصد از واریانس را مشخص می‌کند.

جدول (۱۱) بارهای عاملی تحلیل عاملی اکتشافی

عامل	متغیرها	بارعاملی
ضعف توانمندی‌های آموزشگران	عدم تلاش برخی مدرسان درس کارآفرینی جهت به‌روز نمودن اطلاعات، بینش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز	۹۴۸۰/
	عدم وجود مهارت‌های مورد نیاز جهت استفاده از روش‌های تدریس متناسب با ماهیت درس کارآفرینی از سوی مدرسان از قبیل	۹۱۱۰/
	عدم استفاده از روش‌های تدریس خلاقانه توسط آموزشگران درس کارآفرینی	۹۰۱۰/
	عدم علاقه برخی مدرسان درس کارآفرینی به مقوله کارآفرینی و جدی نگرفتن آن	۸۷۳۰/
	فقدان تعریف واحدی از کارآفرینی بین مدرسان درس کارآفرینی به دلیل ارائه تعاریف متعدد و گاه متضاد از این مفهوم در منابع موجود	۰/۷۸۹
ضعف سیستم آموزشی	تدریس درس توسط افرادی که تخصص و مهارت لازم در حیطه کارآفرینی را ندارند	۰/۷۵۳
	عدم آگاهی و تسلط برخی مدرسان به موضوع درس کارآفرینی و ارائه درس توسط آنان صرفاً جهت پر کردن ساعات موظف تدریس	۰/۷۲۸
	ناسازگاری بین برخی از عناوین و سرفصل‌های کتاب با واقعیت‌های جامعه	۶۲۶۰/
	توجه بیش از حد به نمره درس به جای توجه به اهداف آن به ویژه در بخش عملی	۰/۵۸۹
	توجه بیش از حد به نمره درس به جای توجه به اهداف آن به ویژه در بخش عملی	۰/۶۵۹
	عدم به‌روز شدن سرفصل درس به گونه‌ای مستمر	۰/۶۸۲
موانع مدیریتی و زیرساختی	عدم همکاری لازم برخی مسئولان جهت انجام بازدیدهای ضروری هنرجویان از کسب و کارهای موفق و کارآفرین در سطح استان	۰/۹۶۳
	عدم وجود امکانات و منابع و زمان مورد نیاز جهت ارائه با کیفیت درس کارآفرینی به ویژه در بخش عملی	۰/۸۸۳
	عدم اعتقاد مدیران آموزش و پرورش به اهمیت و ضرورت ارائه درس کارآفرینی	۰/۷۴۱
	عدم مشارکت مدرسان درس کارآفرینی جهت تدوین کتاب کارآفرینی	۰/۷۱۲
	عدم انگیزه هنرجویان جهت استفاده از مطالب درسی که خود موجب بی‌انگیزگی مدرسان درس می‌شود	۰/۶۳۳

شکل ۳: موانع ارائه باکیفیت درس کارآفرینی

نتیجه‌گیری، بحث و پیشنهادها

هدف این پژوهش، تحلیل وضعیت آموزش کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای خوزستان و شناسایی عوامل مؤثر بر ارتقاء کیفیت آن از دیدگاه آموزشگران است. یافته‌های این پژوهش نقش آموزش‌های کارآفرینانه در هنرستان‌ها را در استان خوزستان، آشکار می‌سازد. این رویکرد جدید که در مطالعات اخیر مشخص شده، بر یادگیری مبتنی بر تجربه، نوآوری فناوری و نقش کلیدی آموزشگران تأکید دارد. نتایج به دست آمده نیز مؤید آن است که ویژگی‌های مهارتی، شخصیتی و اطلاعاتی آموزشگران مؤثرترین عامل در ارتقاء کیفیت درس کارآفرینی است. این یافته‌ها با نتایج پژوهش هوانگ و همکاران (۲۰۲۰) همسو است که بر نقش شایستگی‌های حرفه‌ای آموزشگران در اثربخشی آموزش کارآفرینی تأکید کردند. اگرچه تحلیل عاملی پنج مؤلفه کلیدی شامل توانمندسازی روانشناختی فراگیران، تسلط علمی و تخصصی آموزشگران، ارتباط با جامعه، تقویت مهارت و ایجاد کسب و کار و مهارت‌های بازاریابی را شناسایی کرد، اما سطح تحقق این مؤلفه‌ها در هنرستان‌ها باثبات و مطلوب نیست و نیازمند سازماندهی اصولی و پیاده‌سازی برنامه‌های اجرایی است.

نتایج نشان می‌دهد که ارتباط مثبت سن و تجربه تخصصی با مهارت‌های آموزشی، نشان می‌دهد که تجربه و بلوغ از عوامل اساسی هستند. نقاط قوت شناسایی شده در هنرستان‌ها: فعالیت‌های مدیریتی، اصلاح نظام ارزشیابی و ایجاد انگیزه و حمایت شغلی هنرجویان، با یافته‌های و پژوهش‌های بین‌المللی همسو است. مقایسه این یافته‌ها با پژوهش‌هایی مانند گوره و همکاران (۲۰۲۳)، نشان می‌دهد که تجربه و آموزش تخصصی آموزشگران از عوامل مهم و اصلی در کیفیت تدریس و تمرکز بر توسعه حرفه‌ای پیوسته در بسیاری از کشورهای در حال توسعه ضروری است. همچنین خسروی‌پور و همکاران (۱۴۰۲) نشان می‌دهند که تجربه زیسته و شناخت میدانی افراد از محیط‌های واقعی کار و فرصت‌های اقتصادی، نقش مؤثری در ارتقاء نگرش کارآفرینانه دارد؛ این امر می‌تواند نشان‌دهنده تأثیر مثبت تجربه در بهبود ویژگی‌های آموزشگران در پژوهش حاضر باشد. در مقابل مهم‌ترین موانع شناسایی شده که شامل ضعف توانمندی آموزشگران، ضعف سیستم آموزشی و موانع مدیریتی و زیرساختی را نشان می‌دهد که نظام آموزشی همچنان با معیارهای بین‌المللی فاصله معناداری دارد. این نتایج با یافته‌های عزیزپوریان و همکاران (۲۰۱۸) همسو است که نقش مدیریت، روش‌های تدریس و ارتباط با صنعت را در ارتقاء نظام آموزش کارآفرینی مؤثر دانسته‌اند. همچنین پژوهش غریب و همکاران (۱۴۰۳) نیز اهمیت آموزشگران، محتوا و روش‌های تدریس را در همسوسازی برنامه‌های درسی با آموزش‌های کارآفرینانه تأیید می‌کند.

به طور کلی، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد آموزش کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای خوزستان از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های قابل توجهی برخوردار است؛ اما برای دستیابی به استانداردهای نوین جهانی نیازمند تحول در شیوه‌های آموزشی، توانمندسازی آموزشگران و تقویت زیرساخت‌های اجرایی است. در میان مؤلفه‌های مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش کارآفرینی، آموزشگران نقش محوری و تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کنند و ویژگی‌های شخصیتی، اطلاعاتی و مهارتی آنان بیشترین تأثیر را بر اثرگذاری آموزش‌های کارآفرینی دارد، اما چالش‌هایی نظیر ضعف توانمندی آموزشگران، ضعف سیستم آموزشی و موانع مدیریتی و زیرساختی، میزان اثربخشی و ارتباط هنرستان‌ها با محیط واقعی کسب و کار را کاهش داده و دستیابی به آموزش کارآفرینی با کیفیت را با موانعی مواجه ساخته است. بنابراین پیشنهاد می‌شود:

- ۱- برنامه‌های تقویت توانمندی‌های آموزشگران از طریق برگزاری دوره‌های ضمن خدمت و برگزاری کارگاه‌های عملی مرتبط با کارآفرینی.
- ۲- بازنگری در سیستم آموزشی، برنامه‌ریزی به صورت کارورزی در محیط‌های واقعی و پروژه محوری آن (از نظری به عملی بردن).
- ۳- اختصاص بودجه مشخص برای تهیه منابع آموزشی تخصصی، کتاب‌های به‌روز در حوزه کسب‌وکار، و تولید محتوای بومی شده متناسب با شرایط جامعه ایران.
- ۴- تقویت ارتباط هنرستان‌ها با صنعت و حمایت مدیریتی و مالی با جهت‌گیری مشخص صورت گیرد. با عملیاتی شدن پیشنهادها، هنرستان‌ها قادر خواهند بود مسیر حرکت به سمت آموزش کارآفرینی پیشرفته را طی کرده و زمینه‌ساز تربیت نسلی خلاق، نوآور و توانمند برای ورود به بازار کار را فراهم آورند.

سپاسگزاری

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی است. نویسندگان از همکاری مدیران و آموزشگران هنرستان‌های استان خوزستان، صمیمانه سپاسگزاری و قدردانی می‌نمایند.

۱. تقی بیگی، معصومه. و خسروی پور، بهمن. (۱۳۹۹). آسیب شناسی هنرستان ها و مراکز آموزش کشاورزی از نظر هنرجویان، مدیران و آموزشگران. فناوری آموزش. ۱۴(۳)، ۶۴۲-۶۲۹.
۲. چاوشی نجف آبادی، زهره. و داوودی، سید محمدرضا. (۱۳۹۷). شناسایی عوامل موثر بر کارآفرینی آموزشی: پژوهش موردی هنرستان های فنی و حرفه ای و کاردانش شهرستان نجف آباد. مطالعات برنامه درسی. ۱۴(۵۲)، ۱۳۰-۹۱.
۳. حاتمی، مازیاد و روحانی، افسانه. (۱۴۰۲). نقش اوقات فراغت مبتنی بر فعالیت ورزشی در بهره وری معلمان آموزش و پرورش شهر شیراز. اندیشه های نوین در ورزش تربیتی. دوره ۱، ۳۰-۱۹.
۴. خسروی پور، بهمن، اسداله پور، مهین و فرندپور، ناهید. (۱۴۰۲). تحلیل فرصت های کارآفرینانه در روستاها. جغرافیا و روابط انسانی. ۶(۱)، ۴۰-۲۳.
۵. دهمرده قلعه نو، سمیرا، فطانت فردحقیقی، میلاد و قرایی پور، رضا. (۱۳۹۴). بررسی مدل های آموزش کارآفرینی. اولین کنفرانس مدیریت و کارآفرینی در شرایط اقتصادی مقاومتی، تهران.
۶. شکارچی، فیروز، ملکی آواریسن، صادق. و رنج دوست، شهرام. (۱۴۰۱). پژوهش پدیدار شناسی موانع و راهکار های ارتباطی برنامه درسی کاردانش با صنعت. پژوهش در نظام های آموزشی. ۱۶(۵۸)، ۶۰-۴۷.
۷. غریب، جمشید، خسروی پور، بهمن و مرادنژادی، همایون. (۱۴۰۳). کنکاشی پیرامون همسویی نظام برنامه ریزی درسی هنرستان های کشاورزی ایران با آموزش های کارآفرینی. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی. ۱۱(۲)، ۳۵-۱۷.
۸. قهاری، حمیرا، صالحی عمران، ابراهیم. و عابدینی بلترک، میمنت. (۱۳۹۸). تحلیل محتوای کتاب های درسی فنی و حرفه ای در ایران در سال ۱۳۹۸. فصلنامه علمی کارآفرینی. ۱۶(۲)، ۷۰-۵۱.
۹. کردنائیج، اسدالله و زالی، محمدرضا. ۱۳۸۶. آموزش کارآفرینی در نظام تعلیم و تربیت کشور. همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی گذشته، حال، آینده. دوره ۱.
۱۰. کریمی، بهنام، مهرمحمدی، علی، عسگری، مجید. و مومنی، فرشاد. (۱۴۰۲). کارآفرینی توسعه محور؛ رویکردی تحولی در تعلیم و تربیت. دو فصلنامه توسعه علوم انسانی. ۴(۸)، ۸۲-۵۹.
۱۱. گنجی، فاطمه، حسینی، سید رسول، اولادیان، معصومه. (۱۴۰۲). شناسایی پیشامدهای آموزش کارآفرینانه در هنرستان های فنی و حرفه ای. فصلنامه توسعه آموزش جندی شاپور. ۱۴(۲)، ۱۳-۱.
۱۲. موسوی، سیده ماهرخ، کیامنش، علیرضا، و اخوان نفتی، مهناز. (۱۳۹۳). بررسی پیشرفت تحصیلی با واسطه کیفیت آموزشی، درگیری تحصیلی، یادگیری به کمک همسالان و انگیزش تحصیلی (یک پژوهش در دو سطح دانش آموز و معلم). فصلنامه علمی پژوهشی در یادگیری آموزشگاهی و مجازی. ۵(۴)، ۲۴-۹.

۱۳. میرزا محمدی، هما، لهراسبی نیچکوهی، مریم، جهاندار، سکینه و اقلیمی، آزاده. (۱۴۰۲). عوامل مؤثر بر آموزش تفکر کارآفرینی بین دانش‌آموزان. هشتمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، ۱۳ آذر تا ۱ دی، مازندران - محمودآباد. دانشگاه آزاد اسلامی چالوس.

1. Abdullah, S. (2020, October). Entrepreneurship education in technical vocational education and training (TVET) and models of implementation. Conference paper presented at Politeknik Ungku Omar, Ipoh, Malaysia. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/344526944>.
2. Adatepe, S., & Kul, M. 2018. Themes of Reflective Thinking as a Predictor of Physical Education and Sport Pre-Service Teachers' Entrepreneurial Characteristics. *Journal of Education and Training Studies*, 6(10), 117-122.
3. Arruti, A., & Panos-Castro, J. 2020. International entrepreneurship education for pre-service teachers: a longitudinal study. *Education+ training*, 62(7/8), 825-841.
4. Azizpouryan, A. H., Eslampanah, M., Karamafrooz, J., Malekyan, F., & Kavyani, E. (2018). Designing the structural model of the entrepreneurial education system in technical and vocational schools and presenting a model for its improvement. *Revista Publicando*, 5(15[1]), 410-428. ISSN 1390-9304.
5. Birdthistle, N., Keane, T., Linden, T., & Eager, B. 2023. Back to school: an examination of teachers' knowledge and understanding of entrepreneurship education. In *Enhancing Entrepreneurial Mindsets Through STEM Education* (pp. 223-248). Cham: Springer International Publishing.
6. Fayolle, A. (2022). Entrepreneurship Education Revisited: Challenges and Opportunities. *Entrepreneurship Education Review*.
7. Ghufron, S., Fitriyah, F. K., Sodikin, M., Saputra, N., Amin, S. M., & Muhimmah, H. A. 2024. Evaluating the Impact of Teachers' Personal and Professional Resources in Elementary Education on School-Based Human Resource Management: A Case Study in Indonesia. *SAGE Open*, 14(1), 21582440241231049.
8. Gore, J., Harris, J., Rosser, B., Jaremus, F., & Miller, A. (2023). Fresh evidence on the relationship between years of experience and teaching quality. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 51(2), 148-167. <https://doi.org/10.1007/s13384-023-00612-0>.
9. Huang, Y., An, L., Liu, L., Zhuo, Z., & Wang, P. 2020. Exploring factors link to teachers' competencies in entrepreneurship education. *Frontiers in Psychology*, 11, 563381.
10. Jones, C. 2024. Teaching entrepreneurship in vocational schools: A practice-based approach. *Journal of Vocational Education & Training*.
11. Kolb, D. 2024. Experiential Learning: Revisited Framework for Modern Education.
12. Marsh, K. N., Eck, C. J., Layfield, K. D., & Donaldson, J. L. 2023. Identifying school-based agricultural education teacher needs and support gaps. *Advancements in Agricultural Development*, 4(3), 117-130.
13. Mohamed, A. E. L. M., & Emam, M. S. (2024, November). The role of Technical and Vocational Education and Training Schools to achieve Sustainable Development in Egypt. *Journal of Architecture, Arts and Human*

- Sciences, 9(48), 27–53. Faculty of Fine Arts, Helwan University, Cairo, Egypt.
DOI: 10.21608/mjaf.2023.191216.3017.
14. Nabi, G., Liñán, F., & Fayolle, A. (2023). The impact of entrepreneurship education: A systematic review. *Journal of Business Venturing*.
 15. Saks, K. 2024. The effect of self-efficacy and self-set grade goals on academic outcomes. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1324007. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1324007>.
 16. Supriyadi, E., Indro H, Y., Priyanto, E., & Surwi, F. 2020. Students' Evaluation on Teaching in Vocational and Technical Schools. In *International Journal of Instruction*, 13(2), 621-636.
 17. Wei, Y., & Guo, W. 2010. Construction of the entrepreneurship education teachers based on the characteristics of business education level. *International Education Studies*, 3(2), 91-96.